

Modererend effect van sekse, leeftijd, gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond op de relatie tussen sociale angstsymptomen en horizontale integratie van de identiteit

Universiteit Utrecht

<i>Studenten:</i>	Gerriët Kampert	3791831
	Ilse klein Velderman	3800024
	Lonneke Welling	3794415
	Els Winkelhorst	3791564
<i>Subgroepnummer:</i>	4	
<i>Cursuscode:</i>	200600042	
<i>Begeleider:</i>	Q.A.W. Raaijmakers	
<i>Inleverdatum:</i>	14 juni 2012	

ABSTRACT

Introduction The aim of this study is to examine the association between horizontal integration of personal identity and symptoms of social anxiety in adolescence, and possible influences of four moderators (age, gender, family situation and ethnic-religious background) on this association. **Method** 1017 Students (age 12-17) from different secondary schools in the Netherlands (HAVO and VWO) have filled in self report questionnaires, including the Dutch version of the SCARED and the SCIQ. **Results** Regression analyses point out a significant negative relation between symptoms of social anxiety and horizontal integration of personal identity. Concerning this association, differences are found regarding the moderating influence of gender and age on this association, no effects are found for family situation and ethnic-religious background. **Conclusion and discussion** The more social anxiety symptoms, the higher the degree of horizontal integration of identity. For 15-17 year olds, anxiety has a stronger negative effect on identity than for 12-14 year olds, for boys this effect seems to increase more with age than for girls. There is no evidence for effects from family situation and ethnic-religious background.

Keywords *Social anxiety, personal identity, horizontal integration, adolescence, age, gender, family situation, ethnicity, religion*

Inleiding Het doel van dit onderzoek is te bepalen in hoeverre een verband bestaat tussen sociale angstsymptomen en horizontale integratie van persoonlijke identiteit bij adolescenten, waarbij tevens wordt onderzocht wat de invloed is van de moderatoren leeftijd, sekse, gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond op dit verband. **Methode** 1017 HAVO- en VWO-leerlingen (12 t/m 17 jaar) hebben een vragenlijst ingevuld, waaronder de Nederlandse versie van de SCARED en de SCIQ. **Resultaten** Uit de regressieanalyse blijkt een significant negatief verband tussen sociale angstsymptomen en horizontale integratie van persoonlijke identiteit. Betreffende dit verband zijn verschillen gevonden wat betreft de modererende invloed van sekse en leeftijd hierop, geen effecten zijn gevonden voor gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond. **Conclusie en discussie** Hoe meer sprake is van sociale angstsymptomen, hoe hoger de mate van horizontale integratie van de identiteit. Bij 15-17 jarigen heeft angst een sterker negatieve invloed op identiteit dan bij 12-14 jarigen, bij jongens lijkt deze negatieve invloed met de leeftijd sterker toe te nemen dan bij meisjes. Er zijn geen aanwijzingen om aan te nemen dat gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond van invloed zijn op deze samenhang.

Sleutelwoorden *Sociale angst, persoonlijke identiteit, horizontale integratie, adolescentie, leeftijd, sekse, gezinssituatie, etniciteit, religie*

INTRODUCTIE

In dit onderzoek wordt geanalyseerd in hoeverre sprake is van invloed van de moderatoren leeftijd, sekse, gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond, al dan niet gezamenlijk, op de relatie tussen sociale angstsymptomen en horizontale integratie van de persoonlijke identiteit bij adolescenten.

Sociale fobie (Social Phobia [SP]) en sociale angstsymptomen

Het huidige onderzoek richt zich op de niet-klinische populatie adolescenten die sociale angstsymptomen rapporteert, zoals deze kunnen worden gemeten met de subschaal 'sociale fobie' van de Nederlandse versie van de 'Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders' (SCARED-NL; Muris, Steerneman, & Brinkman, 2000). De term 'sociale fobie' betreft de klinische groep, 'sociale angstsymptomen' vormen de niet-klinische variant hiervan. Sociale angstsymptomen komen grotendeels overeen met de symptomen van SP, maar zijn milder. In ons onderzoek vormen deze sociale angstsymptomen de onafhankelijke variabele. Aangezien in de meeste wetenschappelijk onderzoeken over SP wordt gesproken, wordt hiernavolgend enkel een korte toelichting gegeven op SP.

SP is een veelvoorkomende angststoornis, gekenmerkt door een aanhoudende angst voor sociale of prestatiegerichte situaties. Deze situaties worden dan ook vermeden door de betreffende persoon, die over het algemeen overigens inziet dat de angst onredelijk en overtrokken is (*DSM-IV-TR*, American Psychiatric Association, 2000). Sociaal angstige personen zijn bang dat zij zich op een onacceptabele wijze gedragen in sociale situaties en vrezen daarbij voor sociale afwijzing (Davis, McKone, Dennett, O'Connor, O'Kearney, & Palermo, 2011). Dit leidt vaak tot vermijdingsgedrag van een specifieke situatie (*DSM-IV-TR*, 2000) en wanneer dergelijke situaties toch dreigen te ontstaan, is vrijwel altijd sprake van een onmiddellijke hevige angstrespons, die gepaard kan gaan met somatische klachten (Gorman & Gorman, 1987). De *DSM-IV-TR* (2000) spreekt met betrekking tot SP over een prevalentie van 1 tot 3% bij adolescenten, daarentegen rapporteert 27 tot 47% van de totale adolescentenpopulatie ten minste één significant symptoom van sociale angst (Davis et al., 2011; Ranta, Kaltiala-Heino, Rantanen, Tuomisto, & Marttunen, 2007). Rapee en Spence (2004) stellen dat in ieder individu een genetische 'aanleg' voor sociale angst schuilt. Verschillende factoren, met name omgevingsfactoren, kunnen in combinatie met deze aanleg leiden tot SP. SP ontstaat over het algemeen in de vroege tot midden-adolescentie, met een gemiddelde ontstaansleeftijd van 10 tot 16 jaar (Wittchen & Fehm, 2003). De symptomen van SP bij adolescenten uiten zich vaak op school (Ranta et al., 2007).

SP hangt samen met een verminderde kwaliteit van leven en een negatieve beïnvloeding van school- en sociale prestaties. Tevens heeft SP een hoge comorbiditeit met andere angst- en stemmingsstoornissen (Acarturk, De Graaf, Van Straten, Ten Have, & Cuijpers, 2008). Tenslotte hebben adolescenten met SP een hoger risico op het ontwikkelen van angststoornissen in de volwassenheid (Ranta et al., 2007).

Identiteit

Erikson (1968) beschrijft de adolescentie als een periode waarin de crisis tussen identiteit en identiteitsdiffusie opgelost moet worden, wil een gezonde identiteit worden ontwikkeld. Marcia werkte deze theorie van Erikson verder uit en onderscheidde in de identiteitsontwikkeling vier stadia, elk gekenmerkt door een bepaalde mate van exploratie (verkennen van verschillende alternatieven) en commitment (keuze voor een identiteit): (1) *identity diffusion*: weinig exploratie en weinig commitment, (2) *foreclosure*: weinig exploratie en veel commitment, (3) *moratorium*: veel exploratie en weinig commitment, (4) *identity achievement*: veel exploratie en veel commitment. Idealiter zouden exploratie en commitment op zeker moment moeten leiden tot *identity achievement* als eindstadium waarin een stabiele persoonlijke identiteit is aangenomen (Marcia, 1966; Marcia, 2006).

Kenmerk van een goed ontwikkelde persoonlijke identiteit is dat een persoon een gevoel van 'identiteitscontinuïteit' ervaart in zowel context als tijd, ook wel temporeel-spatieële continuïteit genoemd (Côté, 1993; Côté & Levine, 1987; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). De spatieële continuïteit kan worden gemeten met de 'Spatial Continuity of Identity Questionnaire' (SCIQ; Van Hoof, 1999; Van Hoof & Raaijmakers, 2002) en verwijst naar de mate waarin bij een persoon de contextspecifieke identiteiten overeenkomen, dus in hoeverre hij zich 'dezelfde persoon' voelt in verschillende contexten. Voorbeelden van contexten zijn school, thuis en vrije tijd. Binnen spatieële continuïteit wordt onderscheid gemaakt tussen verticale en horizontale integratie. Verticale integratie verwijst naar de mate waarin de afzonderlijke identiteitscontexten samenhangen met de algemene persoonlijke identiteit; horizontale integratie betreft de mate van onderlinge samenhang tussen de verschillende identiteitscontexten (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Van Hoof en Raaijmakers (2002) toonden in hun onderzoek aan dat verschillen in identiteitsontwikkelingen beter te beschrijven en te voorspellen zijn aan de hand van identiteitsintegratie, dan aan de hand van de conventionele concepten 'exploratie' en 'commitment' van Marcia (Marcia 1966; Marcia 2006).

Uit het onderzoek van Van Hoof en Raaijmakers (2002) blijkt tevens dat horizontale integratie sterk samenhangt met verticale integratie van de identiteit ($r=0.76$; $p<.001$). Vanwege het gegeven dat de mate van horizontale integratie van de identiteit een goede maatstaf lijkt te zijn voor het welbevinden van de adolescent en ter afbakening van dit onderzoek, is gekozen voor 'horizontale integratie' als afhankelijke variabele.

Relatie angst en identiteit

Over de specifieke relatie tussen sociale angstsymptomen en horizontale integratie van de persoonlijke identiteit wordt in de wetenschappelijke literatuur nagenoeg geen melding gemaakt. Wel toont een aantal studies aan dat angst in het algemeen sterk gerelateerd is aan de identiteitsontwikkeling in de adolescentie (Adams, Ryan, Hoffman, Dobson, & Nielsen, 1985; Crocetti, Rubini, & Meeus, 2008²; Marcia, 1967; Marcia & Friedman, 1970; Oshman & Manosevitz, 1974; Rotheram-Borus, 1989; Schenkel & Marcia, 1972). Meerdere onderzoeken (Crocetti, Klimstra, Keijsers, Hale, & Meeus, 2008¹; Crocetti, Rubini, Luyckx, & Meeus, 2008³;

Marcia, 1967; Rotheram-Borus, 1989) beschouwen de *moratorium*-status (Marcia, 1966; Marcia, 2006) als de identiteitsstatus waarin angstgevoelens het meest een rol spelen. In dit stadium is min of meer sprake van een identiteitscrisis, waarbij sprake kan zijn van een hoge mate van angst (Crocetti et al., 2008¹). Overmatige angstsymptomen belemmeren het actief ontwikkelen van een eigen identiteit en daardoor het nemen van de daarbij behorende beslissingen, waardoor een persoon niet tot de noodzakelijke 'levenskeuzes' komt (Crocetti et al., 2008³; Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale, & Aleva, 2008).

Omdat uit het bovenstaande blijkt dat sprake is van een algemene relatie tussen angst en identiteit, wordt in dit onderzoek tevens een specifieke relatie verondersteld tussen de twee variabelen 'sociale angstsymptomen' en 'horizontale integratie van de persoonlijke identiteit'. Verwacht wordt dat een hogere mate van sociale angst samenhangt met een lagere mate van horizontale integratie van de identiteit. Hiernavolgend zal, vanwege deze veronderstelde overeenkomst, gesproken worden over 'de relatie tussen angst en identiteit'.

Moderatoren sekse, leeftijd, gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond

Bij weten van de auteurs is tot op heden geen onderzoek verricht naar de gezamenlijke noch naar de afzonderlijke invloed van de moderatoren leeftijd, sekse, gezinssituatie en/of etnisch-religieuze achtergrond op de relatie tussen angst en identiteit. Er zal desniettemin staande een korte samenvatting worden gegeven van de bevindingen uit de wetenschappelijke literatuur aangaande deze moderatoren. Als uit het onderzoek blijkt dat één of meer van deze moderatoren mogelijk directe invloed uitoefent op angst of identiteit, is het van belang te onderzoeken of er mogelijk sprake is van een gezamenlijk moderatie-effect.

Angst, identiteit en sekse. Adolescente meisjes laten meer SP-symptomen zien dan jongens (Compton, Nelson, & March, 2000), waarbij geen verschil te constateren is in het soort situaties waarin deze angstsymptomen optreden (Turk et al., 1998). Tevens verschillen beide seksen in het proces van identiteitsontwikkeling. Meisjes zijn in de vroege adolescentie in dit opzicht stabiel. Daarentegen zijn jongens in de late adolescentie evenwichtiger, wat mogelijk verband houdt met het stabiele identiteitsprofiel dat zij in de midden tot late adolescentie ontwikkelen (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2010).

Angst, identiteit en leeftijd. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat 14- en 15-jarigen een hogere mate van sociale angstsymptomen ervaren dan de leeftijdsgroepen 12- en 13-jarigen en 16- en 17-jarigen (Essau, Conradt, & Petermann, 1999; Inderbitzen-Nolan & Walters, 2000; Ranta et al., 2007). Daarnaast heeft de leeftijd invloed op de identiteitsontwikkeling, al wil dat niet zeggen dat het ouder worden de directe oorzaak is van identiteitsverandering (Petersen, 1988). De keuze van onderwijs (beïnvloeding van kansen, interesses en kennis), verkrijgen van meer rechten (ontwikkeling van meerdere domeinen) en de toekomst als 'dichterbij' ervaren (bewuster keuzes maken) dragen bij aan de identiteitsontwikkeling (Thorbecke & Grotevant, 1982; Van Hoof & Raaijmakers, 2002).

Angst, identiteit en gezinssituatie. Voorheen werd doorgaans aangenomen dat kinderen met gescheiden ouders vaker dan kinderen uit volledige gezinnen (20-25% vs. 10%) angst en

depressie ervaren (Amato, 2001; Wallerstein, 2005). Een aantal onderzoekers stelt echter dat echtscheiding, vergeleken met vroeger, wellicht weinig tot geen invloed meer heeft op de algehele mentale gezondheid (Amato & Keith, 1991; Laumann-Billings & Emery, 2000; Ross & Miller, 2009; Ross & Wynne, 2010).

Zelfbeeld en eigenwaarde hangen nauw samen met de identiteit in de adolescentie (Alan, Hauser, Bell, & O'Connor, 1994; Grotevant & Cooper, 1985). Een aantal studies toont geen verschillen in het gevoel van eigenwaarde tussen kinderen uit volledige en onvolledige gezinnen (Schick, 2002; Wyman, Cowen, Hightower, & Pedro-Carroll, 1985), terwijl andere studies melden dat kinderen uit volledige gezinnen juist een groter gevoel van eigenwaarde ervaren dan kinderen uit onvolledige gezinnen (Camara, & Resnick, 1989; Schick, 2002).

Angst, identiteit en etnisch-religieuze achtergrond. Etniciteit is van invloed op de mate en uiting van angstsymptomen in het algemeen, maar wat betreft specifieke SP-symptomen zijn echter geen verschillen gevonden tussen autochtone en allochtone Nederlandse jongeren (Hale, Raaijmakers, Muris, & Meeus, 2005). Qua identiteitsontwikkeling valt op dat adolescenten afkomstig uit etnische minderheden in veel gevallen later de status *identity achievement* bereiken, omdat zij zich doorgaans langer ophouden in de *moratorium* status (Abraham, 1986; Branch, Tayal, & Triplett, 2000; Crocetti et al., 2008³; Grove, 1991; Rotheram-Borus, 1989; Streitmatter, 1988).

Betreffende de invloed van religie op angst wordt enerzijds gesteld dat het aanhangen van een religie kan leiden tot depressie- of angstsymptomen (Ellis, 1980; Pargament, Koenig, Tarakeshwar, & Hahn, 2004), anderzijds wordt gesuggereerd dat dit geen negatieve (Bergin, 1983; O'Connor, Cobb, & O'Connor, 2003) of juist een positieve uitwerking heeft op het mentale welzijn (Amrai, Zalani, Arfai, & Sharifian, 2011; Bergin, Masters, & Richards, 1987; Francis, Robbins, Lewis, Quigley, & Wheeler, 2004; Kaldestad, 1996; Koenig, 2009). Hierbij wordt opgemerkt dat deze tegenstrijdige resultaten mogelijk het gevolg zijn van de onderlinge verschillen tussen religies (Cohen, Pierce, Chambers, Meade, & Gorvine, 2005; Shreve-Neiger, 2004). Verschillen in religieuze gebruiken en zienswijzen zouden namelijk kunnen leiden tot uiteenlopende effecten op het mentaal welzijn van een persoon (Allport & Ross, 1967; Maltby, Lewis, & Day, 1999). Studies waarin eventuele verbanden worden onderzocht tussen de mogelijke invloed van religie enerzijds en de ontwikkeling van de persoonlijke identiteit anderzijds lijken uiterst schaars te zijn; dergelijke publicaties zijn door de auteurs althans niet gevonden.

METHODE

Steekproef

De respondenten – HAVO- en VWO-leerlingen van middelbare scholen verspreid over Nederland – namen deel aan een longitudinaal onderzoek naar angst, identiteit en delinquentie van de Universiteit Utrecht. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de onderzoeksdata die is aangeleverd in cursusjaar 2011/2012. Deze onderzoeksdata bestaat uit de gegevens die

verstrekt zijn door 1017 adolescenten, waarvan 467 jongens (46%) en 550 meisjes (54%) in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar ($M=14.85$; $SD=1.41$).

Meetinstrumenten

In dit onderzoek wordt als meetinstrument de samengestelde vragenlijst 'Jouw activiteiten, meningen en het denken over jezelf' gebruikt, onder andere bestaande uit de Nederlandse versies van de SCARED en de SCIQ. De vragenlijst bevat items over de symptomen van angst, identiteit, middelengebruik, delinquentie en specifieke achtergrondgegevens. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens betreffende symptomen van SP, persoonlijke identiteit en de relevante achtergrondgegevens (seks, leeftijd, gezinssituatie, etniciteit en religie), waardoor enkel de hierop betrekking hebbende data wordt meegenomen.

Sociale angstsymptomen. De SCARED (2000) bestaat uit meerdere subschalen voor verschillende angststoornissen. In dit onderzoek wordt voor het meten van sociale angstsymptomen enkel gebruik gemaakt van de subschaal 'sociale fobie'. Deze subschaal bestaat uit vier items, te weten 'Ik ben niet graag bij onbekende mensen', 'Ik voel me nerveus bij mensen die ik niet goed ken', 'Ik vind het moeilijk om met mensen te praten die ik niet ken' en 'Ik ben verlegen bij mensen die ik niet goed ken'. Beantwoording vindt plaats op een driepunts Likertschaal (bijna nooit, soms, vaak). De betrouwbaarheid van deze subschaal is in dit onderzoek hoog (4 items; $\alpha=.84$). Factoranalyse wijst uit dat het percentage verklaarde variantie van de eerste factor 68% bedraagt, waarbij de factorladingen variëren van .78 tot .85. De schaal is derhalve voldoende homogeen.

Identiteit. De mate van horizontale integratie van de identiteit wordt gemeten met de SCIQ. De respondent kiest drie (identiteits-)contexten uit zeven mogelijke contexten (school, thuis, geloof, eigen thuis, werk, politiek, vrije tijd) op basis van het criterium 'als je me daar meemaakt of bezig ziet, zou je me heel goed leren kennen'. Per context worden 20 items beantwoord op een zevenpunts Likertschaal (variërend van 'zo ben ik daar helemaal niet' tot 'zo ben ik daar helemaal'). Voorbeelditems zijn 'Ik ben bang', 'Ik ben behulpzaam' en 'Ik ben eenzaam'. In dit onderzoek geldt voor de schaal 'Horizontale integratie van de identiteit' een hoge betrouwbaarheid ($\alpha=.87$).

Achtergrondgegevens. Naast de variabele 'seks' worden de variabelen 'leeftijd', 'gezinssituatie', 'religie' en 'etniciteit' gemeten. 'Leeftijd' wordt gemeten aan de hand van de door de respondent ingevulde geboortedatum. De variabele 'gezinssituatie' wordt in kaart gebracht middels de vraag 'Hoe ziet je huidige gezinssituatie eruit?', waarbij de respondent kan kiezen uit zeven antwoordmogelijkheden: 'biologische vader en moeder', 'één biologische ouder, alleen vader of moeder', 'één biologische ouder en een stiefouder', 'adoptiegezin', 'pleeg- of gastgezin', 'andere familieleden' en 'anders, namelijk...'. De variabele 'religie' wordt gemeten aan de hand van de vraag 'behoor je tot een bepaald geloof?', waarbij de respondent de keuze heeft uit zes antwoordmogelijkheden, namelijk 'neen', 'ik ben wel gelovig, maar ik hoor niet bij een bepaald geloof', 'ja, katholiek', 'ja, protestant', 'ja, islam' en 'ja, anders, namelijk...'. De variabele 'etniciteit' wordt gemeten middels de vragen 'In welk land ben je geboren?', 'In welk

land is je vader geboren?' en 'In welk land is je moeder geboren?', waarop een keuze gemaakt kan worden tussen 'Nederland', 'Marokko', 'Turkije', 'Suriname' en 'anders, namelijk...'.

Alle moderators, behalve 'seks', zullen worden gehercodeerd. Voor de twee moderators 'leeftijd' en 'gezinssituatie' geldt dat deze worden gehercodeerd tot dichotome variabelen. De moderator 'etnisch-religieuze achtergrond' zal worden gehercodeerd tot vier categorieën. 'Leeftijd' wordt gehercodeerd tot '12-14 jaar' en '15-17 jaar'. Hiervoor is gekozen omdat in de literatuur doorgaans deze leeftijdsrange wordt gehanteerd wanneer gesproken wordt over adolescenten. Daarnaast zijn de leeftijdsgroepen op deze manier homogeen qua range en grootte. 'Gezinssituatie' zal worden gehercodeerd tot 'volledig gezin' en 'onvolledig gezin', waarbij die respondenten die de vraag 'Hoe ziet je huidige gezinssituatie eruit?' hebben beantwoord met 'biologische vader en moeder' worden ingedeeld in de categorie 'volledig gezin' en de overige respondenten in de categorie 'onvolledig gezin'. 'Etnisch-religieuze achtergrond' tenslotte, wordt gehercodeerd tot 'autochtoon, niet religieus', 'autochtoon, wel religieus', 'allochtoon, niet religieus' en 'allochtoon, wel religieus'. Hierbij geldt dat in dit onderzoek de respondenten die hebben ingevuld dat zowel zichzelf als hun beide ouders in Nederland zijn geboren als 'autochtoon' worden beschouwd; de respondenten waar dit niet voor geldt worden gezien als 'allochtoon'. Als 'niet religieus' worden die respondenten bestempeld die de vraag 'Behoor je tot een bepaald geloof?' met 'neen' hebben beantwoord; de overblijvende respondenten worden als 'wel religieus' beschouwd.

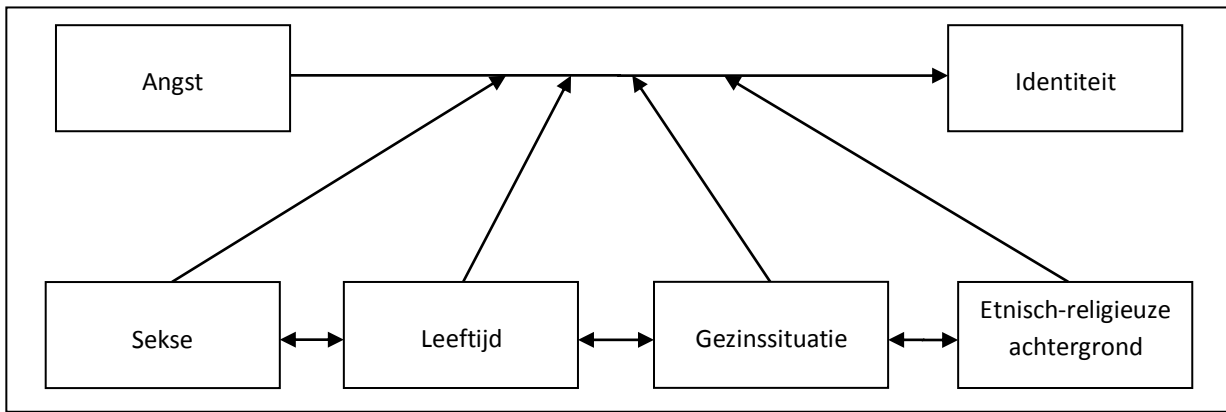
Plan van Analyse

Allereerst zullen de beschrijvende statistieken van de scores op de afhankelijke variabele 'horizontale integratie van de persoonlijke identiteit' (hiernavolgend aangeduid met 'identiteit') en de onafhankelijke variabele 'sociale angstsymptomen' (hiernavolgend aangeduid met 'angst') worden berekend en beschreven.

Vervolgens zal een regressieanalyse worden uitgevoerd op deze variabelen, waarna middels de uitkomst hiervan zal worden geanalyseerd in hoeverre angst significante invloed uitoefent op identiteit.

Daaropvolgend zal een groepsvariabele worden aangemaakt, waarmee in theorie 32 unieke combinaties ($2 \times 2 \times 2 \times 4$) mogelijk zijn (voorbeeld van een dergelijke combinatie: 'meisje, 15-17 jaar, volledig gezin, autochtoon, niet religieus'). Er zal een selectie worden gemaakt op basis van de groepsgroottes. Wanneer sprake is van groepen kleiner dan $n=20$, zal besloten worden tot samenvoegen of verwijderen van deze groepen.

Tenslotte zullen de 'nieuwe' afzonderlijke moderatorcategorieën van de groepsvariabele meegenomen worden in nieuwe regressieanalyses. De resultaten van deze regressieanalyses worden weergegeven in een tabel, waarna op grond van het 95% betrouwbaarheidsinterval (95% CI) zal worden bekeken welke regressiecoëfficiënten (B 's) van elkaar verschillen, om te kunnen bepalen of gesproken kan worden van een moderatie-effect. Op grond hiervan zullen conclusies worden getrokken en eventueel nieuwe berekeningen worden gedaan.

Figuur 1. Moderatiemodel met afhankelijke variabele identiteit, onafhankelijke variabele angst en de moderatoren sekse, leeftijd, gezinssituatie en etnisch-religieuze achtergrond

RESULTATEN

Angst en identiteit

Allereerst worden hieronder de in het kader van dit onderzoek relevante beschrijvende statistieken weergegeven (tabel 1).

Tabel 1. Beschrijvende statistieken angst en identiteit

	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min.</i>	<i>max.</i>
Identiteit	1017	0.69	0.24	-0.33	1.00
Angst	1017	1.67	0.56	1.00	3.00

	<i>identiteit</i>			<i>angst</i>		
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Jongens	467	0.69	0.26	467	1.60	0.52
Meisjes	550	0.70	0.23	550	1.73	0.58
12-14 jaar	437	0.69	0.23	437	1.73	0.55
15-17 jaar	580	0.70	0.25	580	1.63	0.56
Volledig gezin	865	0.70	0.24	865	1.67	0.56
Onvolledig gezin	152	0.65	0.26	152	1.69	0.53
Autochtoon, niet religieus	588	0.69	0.24	588	1.65	0.54
Autochtoon, wel religieus	184	0.69	0.25	184	1.75	0.59
Allochtoon, niet religieus	102	0.71	0.23	102	1.64	0.57
Allochtoon, wel religieus	143	0.71	0.23	143	1.68	0.60

Uit het onderstaande resultaat van de regressieanalyse blijkt een significant negatief verband tussen angst en identiteit (tabel 2). Hoe hoger de mate van identiteit, hoe minder sprake is van angst. Een hogere mate van sociale angst hangt zodoende samen met een lagere mate van horizontale integratie van identiteit.

Tabel 2. Resultaten van de regressieanalyse naar de invloed van angst op identiteit

	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>p</i>
Angst	-0.12	0.01	-.27	<.001

N=1017; *R*² = .08

Identiteit, angst en gezamenlijke moderator categorieën

Na het aanmaken van de groepsvariabele bleken op basis van het groeps grootte criterium ($n > 20$) 16 groepen van voldoende grootte over te blijven. Omwille van de interpreteerbaarheid is ervoor gekozen om daarvan zes groepen te laten bestaan en om 26 groepen (zowel de 16 groepen $n < 20$ als tien andere groepen) samen te voegen met groepen $n > 20$ of tot nieuwe groepen. Hieruit zijn 12 nieuwe groepen ontstaan: (1) 12-14 jarige autochtone niet religieuze jongens (ongeacht gezinssituatie), (2) 12-14 jarige autochtone niet religieuze meisjes (ongeacht gezinssituatie), (3) 12-14 jarige allochtone wel religieuze jongens (ongeacht gezinssituatie), (4) 12-14 jarige allochtone wel religieuze meisjes (ongeacht gezinssituatie), (5) 12-14 jarige allochtone niet religieuze jongens (ongeacht gezinssituatie), (6) 12-14 jarige allochtone niet religieuze meisjes (ongeacht gezinssituatie), (7) 15-17 jarige autochtone jongens, afkomstig uit onvolledige gezinnen (ongeacht religie), (8) 15-17 jarige autochtone meisjes, afkomstig uit onvolledige gezinnen (ongeacht religie), (9) 15-17 jarige allochtone wel religieuze jongens (ongeacht gezinssituatie), (10) 15-17 jarige allochtone wel religieuze meisjes (ongeacht gezinssituatie), (11) 15-17 jarige allochtone niet religieuze jongens (ongeacht gezinssituatie), (12) 15-17 jarige allochtone niet religieuze meisjes (ongeacht gezinssituatie). Vanwege het groeps grootte criterium zijn twee groepen verwijderd: 12-14-jarige autochtone religieuze meisjes afkomstig uit een onvolledig gezin en 12-14-jarige autochtone religieuze jongens afkomstig uit een onvolledig gezin (beide groepen $n = 4$).

Hiernavolgend zijn de resultaten van de regressieanalyses, waarin de uiteindelijke 18 moderatorcategorieën zijn betrokken, weergegeven (tabel 3). Uit deze gegevens blijkt dat de invloed van angst op identiteit onderling licht verschilt per groep. Merkwaardig genoeg is gevonden dat voor groep A de eerder negatief bevonden invloed van angst op identiteit juist licht positief is. Deze vinding is opvallend, maar vanwege het feit dat de groep relatief klein is en de berekening niet significant ($p > .05$), kunnen hieraan geen conclusies worden verbonden.

Groep R, 15-17 jarige autochtone wel religieuze jongens uit volledige gezinnen, toont daarentegen qua moderatie-effect een groot verschil met de andere groepen: in deze groep heeft angst de sterkst negatieve invloed op identiteit. Opvallend is in dit opzicht dat uit de resultaten verschillen tussen de twee leeftijdscategorieën naar voren lijken te komen: bij de 15-17 jarigen lijkt veelal sprake te zijn van een sterkere negatieve invloed van angst op identiteit dan bij de 12-14 jarigen. Daarnaast impliceren de resultaten dat er wat betreft deze invloed verschillen zijn tussen de beide seksen: bij de meisjes worden overwegend minder grote verschillen in invloed op de samenhang gevonden dan bij de jongens. Zodoende lijkt angst bij de meisjes een meer gemiddelde invloed te hebben op identiteit, terwijl bij de jongens vaker sprake lijkt te zijn van een afwijkende invloed, hetzij een sterker negatieve, hetzij een zwakker negatieve invloed van angst op identiteit dan bij meisjes. Dientengevolge lijken zowel leeftijd als sekse een modererende rol te spelen. Wat betreft gezinssituatie, etniciteit en religie komen aangaande een mogelijk afwijkende invloed van angst op identiteit geen opvallende resultaten naar voren.

Tabel 3. Resultaten regressieanalyse van de invloed van de moderatorcategorieën op de relatie tussen angst en identiteit

Moderatorcategorie	B*	SE B	β	P	95% CI**	
					LL	UL
A meisje, 12-14 jaar, allochtoon, wel religieus	0.06 ^{abkp}	0.08	.15	.479	[-0.11	0.23]
B jongen, 12-14 jaar, volledig gezin, autochtoon, wel religieus	-0.03 ^{abcdehghiklp}	0.10	-.05	.797	[-0.22	0.17]
C jongen, 12-14 jaar, autochtoon, niet religieus	-0.04 ^{abcdehghiklp}	0.04	-.08	.361	[-0.12	0.05]
D jongen, 15-17 jaar, allochtoon, wel religieus	-0.06 ^{abcdehghijklmop}	0.05	-.26	.211	[-0.15	0.04]
E meisje, 12-14 jaar, autochtoon, niet religieus	-0.08 ^{abcdehghijklmop}	0.03	-.21	.022	[-0.15	-0.01]
F meisje, 12-14 jaar, allochtoon, niet religieus	-0.08 ^{abcdehghijklmop}	0.06	-.22	.179	[-0.21	0.04]
G meisje, 15-17 jaar, onvolledig gezin, autochtoon	-0.11 ^{abcdehghijklmnop}	0.06	-.28	.094	[-0.24	0.02]
H meisje, 15-17 jaar, allochtoon, wel religieus	-0.11 ^{abcdehghijklmnop}	0.08	-.27	.157	[-0.26	0.05]
I jongen, 12-14 jaar, allochtoon, niet religieus	-0.13 ^{bdehghijklmnop}	0.06	-.33	.045	[-0.26	0.00]
J meisje, 15-17 jaar, volledig gezin, autochtoon, wel religieus	-0.13 ^{bdehghijklmnop}	0.04	-.39	.002	[-0.21	-0.05]
K jongen, 12-14 jaar, allochtoon, wel religieus	-0.14 ^{bdehghijklmnop}	0.10	-.31	.165	[-0.34	0.06]
L meisje, 15-17 jaar, allochtoon, niet religieus	-0.14 ^{bdehghijklmnop}	0.07	-.33	.057	[-0.28	0.00]
M jongen, 15-17 jaar, volledig gezin, autochtoon, niet religieus	-0.15 ^{bdehghijklmnopq}	0.04	-.28	.001	[-0.23	-0.06]
N meisje, 15-17 jaar, volledig gezin, autochtoon, niet religieus	-0.17 ^{bdehghijklmnopq}	0.03	-.41	<.001	[-0.23	-0.11]
O jongen, 15-17 jaar, allochtoon, niet religieus	-0.19 ^{bdehghijklmnopq}	0.07	-.45	.011	[-0.33	-0.05]
P jongen, 15-17 jaar, onvolledig gezin, autochtoon	-0.21 ^{bdehghijklmnopqr}	0.16	-.24	.210	[-0.54	0.12]
Q meisje, 12-14 jaar, volledig gezin, autochtoon, wel religieus	-0.27 ^{klopqr}	0.06	-.59	<.001	[-0.39	-0.15]
R jongen, 15-17 jaar, volledig gezin, autochtoon, wel religieus	-0.35 ^{pqr}	0.08	-.59	<.001	[-0.51	-0.20]

Noot. R² bedraagt respectievelijk voor groep A(26)=.02; groep B(30)=.00; groep C(122)=.01; groep D(25)=.07; groep E(123)=.04; groep F(38)=.05; groep G(38)=.08; groep H(29)=.07; groep I(38)=.11; groep J(62)=.15; groep K(22)=.09; groep L(35)=.11; groep M(127)=.08; groep N(161)=.17; groep O(32)=.20; groep P(30)=.06; groep Q(38)=.35 en groep R(41)=.35.

* De parameters die een overeenkomstig subschrift hebben, verschillen niet significant van elkaar met $p < .05$

**CI= confidence interval; LL = lower limit, UL = upper limit

Identiteit, angst en de gecombineerde invloed van sekse en leeftijd

Om de genoemde mogelijk afwijkende gecombineerde invloed van de moderatoren 'sekse' en 'leeftijd' op de samenhang te toetsen, is een nieuwe samengestelde variabele aangemaakt. Tevens zijn nieuwe berekeningen uitgevoerd, waarvan de resultaten hiernavolgend zijn weergegeven (tabel 4). Hieruit volgt opnieuw dat de sterkste negatieve invloed van angst op identiteit wordt gevonden bij 15-17 jarige jongens. Opvallend is daarnaast dat de minst sterke invloed wordt gevonden bij 12-14 jarige jongens. Het grootste verschil qua invloed op de samenhang bestaat derhalve tussen de beide groepen jongens.

Uit deze resultaten blijkt zodoende de invloed op de samenhang tussen de beide leeftijdscategorieën te verschillen: bij de 15-17 jarigen heeft angst een sterkere negatieve invloed op identiteit dan bij de 12-14 jarigen. Daarnaast lijkt bij de jongens de negatieve invloed van angst op identiteit gedurende de adolescentie sterker toe te nemen dan bij de meisjes. Deze invloed neemt bij de meisjes eveneens toe, maar in minder sterke mate.

Tabel 4. Resultaten regressieanalyse van de gecombineerde invloed van de moderatoren sekse en leeftijd op de relatie tussen angst en identiteit

Moderatorcategorie	B*	SE B	β	P	95% CI**	
					LL	UL
S Jongen, 12-14 jaar	-0.06 ^{stuv}	0.03	.14	.041	[-0.13	0.00]
T Jongen, 15-17 jaar	-0.19 st	0.03	-.36	<.001	[-0.25	0.13]
U Meisje, 12-14 jaar	-0.09 ^{stuv}	0.03	-.23	.001	[-0.14	0.04]
V Meisje, 15-17 jaar	-0.14 ^{tuv}	0.02	-.35	<.001	[-0.18	0.10]

Noot. R² bedraagt respectievelijk voor groep S(212)=.02; groep T(255)=.13; groep U(225)=.05; groep V(325)=.13.

* De parameters die een overeenkomstig subscript hebben, verschillen niet significant van elkaar met $p < .05$

**CI= confidence interval; LL = lower limit, UL = upper limit

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat sprake is van een significant negatieve relatie tussen angst en identiteit. Dit betekent dat hoe meer sprake is van sociale angstsymptomen, hoe hoger de mate van horizontale integratie van de identiteit. Uit de resultaten blijkt daarnaast dat gesproken kan worden van een modererende invloed van sekse en leeftijd op de samenhang tussen angst en identiteit. Duidelijk wordt dat bij 15-17 jarigen angst een sterkere negatieve invloed uitoefent op identiteit dan bij 12-14 jarigen. Angst heeft dus een grotere invloed op identiteit naarmate de adolescent ouder is. Bij meisjes blijkt in dit opzicht een kleiner verschil te bestaan tussen beide leeftijdscategorieën dan bij jongens: de negatieve invloed van angst op identiteit lijkt sterker toe te nemen bij jongens dan bij meisjes. Dientengevolge lijkt de negatieve invloed van angst op identiteit bij meisjes stabiel te zijn gedurende de adolescentie dan bij jongens. Er zijn geen aanwijzingen om aan te nemen dat 'gezinssituatie' en 'etnisch-religieuze achtergrond' van invloed zijn op de relatie tussen angst en identiteit.

Deels werden deze resultaten verwacht op basis van de genoemde bevindingen uit de literatuur. Met name de gevonden resultaten wat betreft de invloed van leeftijd op de samenhang stemmen overeen met wat beschreven wordt in eerdere onderzoeken: er is sprake van een duidelijk verschil tussen de beide leeftijdsgroepen. De opvallende vinding dat meisjes gedurende de adolescentie 'stabiel' lijken te zijn qua identiteitsontwikkeling dan jongens, correspondeert deels met wat reeds is beschreven vanuit de literatuur over het verschil tussen jongens en meisjes qua evenwichtigheid in de identiteitsontwikkeling. Wat betreft 'gezinssituatie' was vanuit de geraadpleegde literatuur wel verwacht dat deze moderator invloed zou uitoefenen op de relatie tussen angst en identiteit; in de resultaten is dit echter niet terug te vinden. Dit zou verband kunnen houden met wat reeds eerder is genoemd: er zou sprake kunnen zijn van een met de tijd afnemende invloed van echtscheiding op de samenhang tussen angst en identiteit. Mogelijk is in dit opzicht een vierde variabele van invloed, wat middels diepgaand onderzoek onderzocht zou kunnen worden. Daarnaast zou het opvallende verschil in groeps groottes tussen de groepen 'volledig gezin' en 'onvolledig gezin' een rol kunnen spelen. Wat betreft mogelijke invloeden van 'etnisch-religieuze achtergrond' kwamen in de literatuur wisselende resultaten naar voren. In dit onderzoek was eveneens geen sprake van een duidelijke invloed hiervan op de samenhang.

BEPERKINGEN

Een mogelijke beperking van dit onderzoek had het verlies aan data kunnen zijn, doordat de data middels zelfrapportage is ingewonnen onder de respondenten. In eerder onderzoek is echter aangetoond dat zelfrapportage door adolescenten een betrouwbare methode is om onder meer angstsymptomen te meten (Hale, Raaijmakers, Muris, Van Hoof, & Meeus, 2008). Dientengevolge wordt de manier waarop de data in dit onderzoek is verzameld niet als beperking beschouwd.

Wel dient als beperking te worden vermeld dat de data per school klassikaal is verzameld en dat de respondenten zodoende niet als onafhankelijk van elkaar kunnen worden beschouwd. In dit onderzoek is echter niet gecorrigeerd voor een clustereffect. Zou deze correctie bij vervolgonderzoek wel worden toegepast, dan zou dit de resultaten mogelijk nog meer betrouwbaar kunnen maken.

REFERENTIES

- Abraham, K. G. (1986). Ego-identity differences among Anglo-American and Mexican-American adolescents. *Journal of adolescence*, 9, 151-166.
- Acarturk, C., De Graaf, R., Van Straten, A., Ten Have, M., & Cuijpers, P. (2008). Social phobia and number of social fears, and their association with comorbidity, health-related quality of life and help seeking. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43, 273-279. doi:10.1007/s00127-008-0309-1
- Adams, G. R., Ryan, J. H., Hoffman, J. J., Dobson, W. R., & Nielsen, E. C. (1985). Ego identity status conformity behaviour, and personality in late adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1091-1104. doi:10.1037/0022-3514.47.5.1091
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., & O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development*, 65, 179-194. doi:10.1111/1467-8624.ep9406130688
- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- Amato, P. R. (2001). Children of Divorce in the 1990s: An Update of the Amato and Keith (1991) Meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 2001, 355-370. doi:10.1037/s0893-3200.15.3.355
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the wellbeing of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46. doi:10.1037/0033-2909.110.1.26
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author.
- Amrai, K., Zalani, H. A., Arfai, F. S., & Sharifian, M. S. (2011). The relationship between the religious orientation and anxiety and depression of students. *Procedia: social & behavioral sciences*, 15, 613-616.
- Bergin, A. E. (1983). Religiosity and mental health: A critical reevaluation and meta-analysis. *Professional psychology*, 14, 170-184.
- Bergin, A. E., Masters, K. S., & Richards, P. S. (1987). Religiousness and mental health reconsidered: A study of an intrinsically religious sample. *Journal of Counseling Psychology*, 34, 197-204.
- Branch, C. W., Tayal, P., & Triplett, C. (2000). The relationship of ethnic identity and ego Identity status among adolescents and young adults. *International Journal of Intercultural Relations*, 24, 777-790.
- Camara, K. A., & Resnick, G. (1989). Styles of conflict resolution and cooperation between divorced parents: Effects on child behavior and adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 560-575. doi:10.1111/j.1939-0025.1989.tb02747.x

- Cohen, A. B., Pierce, J. D., Chambers, J., Meade, R., Gorvine, B. J., & Koenig, H. G. (2005). Intrinsic and extrinsic religiosity, belief in the afterlife, death anxiety, and life satisfaction in young Catholics and Protestants. *Journal of Research in Personality, 39*, 307-324.
- Compton, S. N., Nelson, A. H., & March, J. S. (2000). Social phobia and separation anxiety symptoms in community and clinical samples of children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child Adolescent Psychiatry, 39*, 1040-1046.
- Côté, J. E. (1993). Foundations of a psychoanalytic social psychology: Neo-Eriksonian propositions regarding the relationship between psychic structure and social institutions. *Developmental Review, 13*, 31-53.
- Côté, J. E., & Levine, C. (1987). A formulation of Erikson's theory of ego identity formation. *Developmental Review, 7*, 273-325.
- Crocetti, E., Klimstra, T., Keijsers, L., Hale, W. W., & Meeus, W. (2008)¹. Anxiety trajectories and identity development in adolescence: A five-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence, 38*, 839-849.
- Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008)². Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence, 31*, 207-222.
- Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K., & Meeus, W. (2008)³. Identity formation in early and middle adolescents from various ethnic groups: From three dimensions to five statuses. *Journal of Youth and Adolescence, 37*, 983-996.
- Davis, J. M., McKone, E., Dennett, H., O'Connor, K. B., O'Kearney, R., & Palermo, R. (2011). Individual differences in the ability to recognise facial identity are associated with social anxiety. *PLoS ONE, 6*.
- Ellis, A. (1980). Psychotherapy and Atheistic Values: A Response to A. E. Bergin's 'Psychotherapy and Religious Values'. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 48*, 635-639.
- Erikson, E. H. (1968). Identity, youth and crisis. New York: Norton.
- Essau, C. A., Conradt, J., & Petermann, F. (1999). Frequency and comorbidity of social phobia and social fears in adolescents. *Behaviour research and therapy, 37*, 831-843. doi:10.1016/S0005-7967(98)00179-X
- Francis, L. J., Robbins, M., Lewis, C. A., Quigley, C. F., & Wheeler, C. (2004). Religiosity and general health among undergraduate students: a response to O'Connor, Cobb, and O'Connor (2003). *Personality and Individual Differences, 37*, 485-494.
- Gorman, J. M., & Gorman, L. K. (1987). Drug treatment of social phobia. *Journal of affective disorders, 13*, 183-192. doi:10.1016/0165-0327(87)90022-X
- Grotevant, H. D., & Cooper, G. R. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Development, 56*, 415-428. doi:10.1111/1467-8624.ep7251638

- Grove, K. J. (1991). Identity development in interracial, Asian/White late adolescents: Must it be so problematic? *Journal of Youth and Adolescence*, *20*, 617-628.
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Muris, P., & Meeus, W. (2005). Psychometric properties of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED) in the general adolescent population. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *44*, 283-290.
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Muris, P., Van Hoof, A., & Meeus, W. (2008). Development trajectories of adolescent anxiety disorder symptoms: a 5-year prospective community study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *47*, 557-565. doi: 10.1097/CHI.0b013e3181676583
- Inderbitzen-Nolan, H. M., & Walters, K. S. (2000). Social anxiety scale for adolescents: Normative data and further evidence of construct validity. *Journal of clinical child psychology*, *29*, 360-372.
- Kaldestad, E. (1996). The empirical relationships between standardized measures of religiosity and personality/mental health. *Scandinavian Journal of Psychology*, *37*, 205-220.
- Klimstra, T. A., Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2010). Identity Formation in Adolescence: Change or Stability? *Journal of Youth Adolescence*, *39*, 150-162. doi:10.1007/s10964-009-9401-4
- Koenig, H. G. (2009). Research on religion, spirituality, and mental health: A review. *Canadian journal of psychiatry*, *54*, 283-291.
- Laumann-Billings, L., & Emery, R. E. (2000). Distress among young adults from divorced families. *Journal of Family Psychology*, *14*, 671-685. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Maltby, J., Lewis, C. A., & Day, L. (1999). Religious orientation and psychological well-being: The role of the frequency of personal prayer. *British Journal of Health Psychology*, *4*, 363-378.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of personality and social psychology*, *3*, 551-558.
- Marcia, J. E. (1967). Ego identity status: Relationship to change in self-esteem, 'general maladjustment', and authoritarianism. *Journal of personality*, *35*, 118-133.
- Marcia, J. E. (2006). Ego identity and personality disorders. *Journal of personality disorders*, *20*, 577-596.
- Marcia, J. E., & Friedman, M. L. (1970). Ego identity status in college women. *Journal of Personality*, *38*, 249-263. doi:10.1111/j.1467-6494.1970.tb00007.x
- Muris, P., Steerneman, P., & Brinkman, D. (2000). De Nederlandse versie van de SCARED (SCARED-NL): Een nieuwe angstvragenlijst voor kinderen. *Gedragstherapie*, *33*, 63-72.
- O'Connor, D. B., Cobb, J., & O'Connor, R. C. (2003). Religiosity, stress and psychological distress: No evidence for an association among undergraduate students. *Personality and Individual Differences*, *34*, 211-217.

- Oshman, H., & Manosevitz, M. (1974). The impact of the identity crisis on the adjustment of late adolescent males. *Journal of Youth and Adolescence*, *3*, 207–216.
doi:10.1007/BF02214750
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., Tarakeshwar, N., & Hahn, J. (2004). Religious coping methods as predictors of psychological, physical and spiritual outcomes among medically ill elderly patients: A two-year longitudinal study. *Journal of Health Psychology*, *9*, 713-730.
- Petersen, A. C. (1988). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, *38*, 583-607.
- Ranta, K., Kaltiala-Heino, R., Rantanen, P., Tuomisto, M. T., & Marttunen, M. (2007). Screening social phobia in adolescents from general population: The validity of the Social Phobia Inventory (SPIN) against a clinical interview. *European Psychiatry*, *22*, 244-251.
doi:10.1016/j.eurpsy.2006.12.002
- Rapee, R. M., & Spence, S. H. (2004). The etiology of social phobia: Empirical evidence and an initial model. *Clinical Psychology Review*, *24*, 737-767. doi:10.1016/j.cpr.2004.06.004
- Ross, L. R. & Miller, J. R. (2009). Parental Divorce and College Students: The Impact of Family Unpredictability and Perceptions of Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, *50*, 248-259. doi:10.1080/10502550902790746
- Ross, L. T. & Wynne, S. (2010). Parental depression and divorce and adult children's well-being: The role of family unpredictability. *Journal of child and family studies*, *19*, 757-761. doi:10.1007/s10826-010-9366-7
- Rotheram-Borus, M. J. (1989). Ethnic differences in adolescents' identity status and associated behavior problems. *Journal of adolescence*, *12*, 361-374.7
- Schenkel, S., & Marcia, J. E. (1972). Attitudes toward premarital intercourse in determining ego identity status in college women. *Journal of Personality*, *40*, 472–482.
doi:10.1111/j.1467-6494.1972.tb00074.x
- Schick, A. (2002). Behavioral and emotional differences between children of divorce and children from intact families: Clinical significance and mediating processes. *Swiss Journal of Psychology/Schweizerische Zeitschrift für Psychologie/Revue Suisse de Psychologie*, *61*, 5-14.
- Shreve-Neiger, A. K., & Edelstein, B. A. (2004). Religion and anxiety: A critical review of the literature. *Clinical Psychology Review*, *24*, 379-397. doi:10.1016/j.cpr.2004.02.003
- Streitmatter, J. L. (1988). Ethnicity as a mediating variable of early adolescent identity development. *Journal of Adolescence*, *11*, 335-346.
- Thorbecke, W., & Grotevant, H. D. (1982). Gender differences in adolescent interpersonal identity formation. *Journal of youth and adolescence*, *11*, 479-492.
doi:10.1007/BF01538808
- Turk, L. C., Heimberg, R. G., Orsillo, S. M., Holt, S. C., Gitow, A., Street L. L., Schneider F. R., & Liebowitz, M. R. (1998). An Investigation of Gender Differences in Social Phobia. *Journal of Anxiety Disorder*, *12*, 209-223.

- Van Hoof, A. (1999). The identity status field re-reviewed: an update of unresolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review, 19*, 497-556.
- Van Hoof, A., & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology, 43*, 201-212. doi:10.1111/1467-9450.00288
- Van Hoof, A., Raaijmakers, Q. A. W., Van Beek, Y., Hale, W. W., & Aleva, L. (2008). A multi-mediation model on the relations of bullying, victimization, identity, and family with adolescent depressive symptoms. *Journal of Youth and Adolescence, 37*, 772-782.
- Wallerstein, J. S. (2005). Growing up in the Divorced Family. *Clinical Social Work Journal, 33*, 401-418. doi: 10.1007/s10615-005-7034-y
- Wittchen, H.-U., & Fehm, L. (2003). Epidemiology and natural course of social fears and social phobia. *Acta psychiatrica Scandinavica, 108*, 4-19.
- Wyman, P. A., Cowen, E. L., Hightower, A. D., & Pedro-Carroll, J. L. (1985). Perceived competence, self-esteem, and anxiety in latency-aged children of divorce. *Journal of Clinical Child Psychology, 14*, 20-26.